

"MOTERS" 50-ČIO PROGA – ŠATRIJOS RAGANOS ĮTAKOJE

R. RASLAVIČIENĖ

Pasiimu "Moters" praėjusių metų paskutinįjį numerį; žalias, mozaikos linijomis padabintas viršelis, skoningos iliustracijos: vitražų, klasikinio meno, modernios tapybos ir fotografijų.

Turinyje: poezija, istorinio, religinio, pedagoginio ir socialinio pobūdžio straipsniai, žinios iš moterų pasaulio, buto įrengimo, madų ir šeiminių kampečių. Visa tai, kas turėtų sudominti kiekvieną moterį, tematika įvairi, pasirinktina.

Gale išvardinti 1969 metais "Moteryje" atspausdinti straipsniai ir jų autoriai. Smalsumo vedama suskaitau: beveik trečdalis autorių – vyrai.

Ar ne keista? Turim vienintelį tremtyje intelektualinio pobūdžio moterų žurnalą ir tame pačiame taip gausiai rašo vyrai.

Nenoriu pasakyti, kad vyrų bendradarbiavimas čia būtų nepageidaujamas, bet nesuprantamas ir nepateisinamas moterų neveiklumas šioje srityje.

Protestuojam prieš vyrų dominavimą, kovojam už lygias teises, tvirtinam, kad moterys savo sugebėjimais ir pajėgumu ne tik neatsilieka nuo vyrų, bet kai kuriose srityse yra net pranašesnės, – žurnalo, kuris išsina tik šešiais numeriais į metus, nepajėgiam užpildyti savo kūryba.

Nėra abejonės, kad rašančių moterų yra, jau nekalbant apie rašytojas, kurias žinom iš jų išleistų knygų. Daug rašančių bendradarbiauja kitoje tremties spaudoje, bet jų pavardžių neužtinkam "Moters" žurnale, kurio paskirtis kaip tik ir yra suteikti moteriai progą pasisakyti ją dominančiais klausimais, iškelti ją liečiančias problemas ir pasidžiaugti jos atsiektais laimėjimais.

Bet moterys kažkodėl nenoriai grupuojasi prie bendro stalo, nenori tarpusavio dialogo ir visą savo išmintį, pajėgumą ir atsiekimus perkelia į viešąją areną, į bendrąją spaudą, lyg moters pasaulis visai neegzistuoja. O tikrumoje, jis visuomet buvo ir bus, nes specifinė moters paskirtis, jos dvasinė ir fizinė struktūra bei ypatybės neišvengiamai apriboja jos pajėgumą ir, nežiūrint visos kovos už lygybę, moters ir vyro teisės niekad nesusilygins.

Todėl atrodo racionaliau būtų visoms susiburti moters interesų sferoje, kartu siekti ir atsiekti bendrų laimėjimų moters giminei, nei pavieniui veržtis į vyrų pasaulį ir ten reikalauti sau lygių teisių, kurios daugeliu atvejų prieštarauja pačiai moters prigimčiai.

Kaip ten bebūtų, moters padėtis paskutiniajame šimtmečiuje labai pasikeitė. Šalia didesnės laisvės ir gausnių teisių pripažinimo, atsirado ir naujų išpaieigijimų bei jai statomų reikalavimų, kuriuos, toli gražu, negalima priskirti laimėjimams.

Bet teisė pasisakyti, laisvė reikšti savo mintis ir idėjas, galimybė būti išklausytai – tai atsiekimai, kuriais galime ne tik didžiuotis, bet kuriuos privilome pilnai išnaudoti.

"Moters" žurnalas šiomet švenčia savo 50-metį. Tai gilus amžius žmogaus gyvenime, tuo daugiau žurnalo, kurio gyvybinis siūlas buvo nuolatiniame pavojuje nutrūkti. Perversmas, kuris įvyko lietuvių moters gyvenime netekus savo krašto ir namų saugios aplinkos, galėjo sužlugdyti jos kūrybinius polėkius ir iniciatyvą visuomeninėje veikloje. Kad taip neįvyko, liudija nedėkingose tremties sąlygose atgaivintas "Moters" žurnalo leidimas, prie kurio dirba nedidelis pa-

"MOTERS" REDAKTORĖS KANADOJE

STASE PRAPUOLENYTĖ
nuo 1955 iki 1957 m.

IZABELĖ MATUSEVIČIŪTĖ
nuo 1957 iki 1966 m.

ZUZANA DAUGVAINIENĖ
nuo 1967 iki 1970 m.

sišventusių moterų būrelis. Deja, jis nedidelis ir tai yra šešėlis, kuris turėtų temdyti kiekvienos inteligentės lietuviškos šviesos akiratį, nes ji neatlieka savo moters ir lietuviškos pareigos, kurią mums uždėjo pirmosios lietuvių rašytojos, savo kūryba praskynusios kelius ateities kūrėjoms.

Šių dienų galinčios rašyti ar rašančios moters sąlygos labai skiriasi nuo pirmųjų pionierių, pradėjusių reikšti spaudoje. Bet, nors galimybės kūrybiniai pasireikšti dabar jau nepalyginamai geresnės, stinga to entuziazmo, noro, užsidegimo ir pasiryžimo, iš kurio jėga rašyti sėmėsi Žemaitė, Lazdynų Pelėda, Bitė ir Šatrijos Ragana.

Atrodo, kad pirmosios XX amž. pradžios mūsų rašytojos, nors ir nepasiekusios to mokslo ir išsilavinimo, kuriuo gali didžiuotis ne viena šių dienų moteris, turėjo ką pasakyti ir tikėjo, kad jų žodžiai atras atgarsį.

Ir neapsiriko, nes tauta skaitė jų raštus, kurie skleidė ne vieno galvoje kylančias mintis ir naujas idėjas, kurie nenustoję reikšmės net šiais laikais ir kurie paliko ryškų pėdsaką lietuvių literatūros istorijoje.

Tai buvo pirmieji lietuviškos moters žingsniai literatūros lauke.

Praėjusiais metais Lietuvoje buvo išleisti du Šatrijos Raganos raštų tomai, kurių pirmajame yra bene pati plačiausia, betkada atspausdinta Šatrijos Raganos biografija.

Gal ne vienai mūsų būtų pravartu prisiminti tos rašytojos nueitą gyvenimo ir kūrybos kelią ir įsitikinti, kiek dvasinės jėgos kaupėsi toje moteryje ir kokią įtaką jos raštai padarė lietuvių literatūrai. Gal ir mums ji galėtų būti pavyzdžiu.

Marija Pečkauskaitė gimė ir augo sulenkėjusioje bajorų šeimoje. Jos vaikystė buvo šviesi ir nerūpestinga ramioje, idiliškoje tėvų namų aplinkoje. Net gimnazijos mokslus ji išėjo namie, paruošta tėvo ir samdomų mokytojų, o laisvalaikiu daug skaitė, kas praplėtė jos akiratį ir pažadino troškimą daugiau žinoti.

Iš prigimties turėdama lakią vaizduotę ji daug svajojo, veržėsi į nežinomus tolius ir kupina idealizmo žiūrėjo į ateitį. Jai didelės įtakos turėjo Povilas Višinskis, jos brolio mokytojas. Jis atidengė joje talentą rašymui, skatino toliau mokytis, patardavo ir padaršindavo kūryboje.

Bet, nors Marija laikė jį dideliu autoritetu, jų keliai netrukus išsiskyrė. Višinskis buvo socialistas, revoliucionieriškų nuotaikų, netikintis ir kilęs iš liaudies. Pečkauskaitė gi buvo giliai religinga, politika nesidomėjo ir tikėjo, kad tik švietime yra pažanga. Be to, bajoriškų tradisių aplinkoje ir savo auklėjimu bei pasaulėžiūra ji skyrėsi nuo Višinskio.

Bet Višinskis buvo tas, kuris atrado Mariją lietuvių literatūrai, kurio įtakoje ji pasijuto esanti lietuvė.

Ramus ir nerūpestingas Marijos gyvenimas staiga pasibaigė, kai mirė tėvas. Ji turėjo rūpintis motina ir, uždariaudama kaip dvaro vaikų mokytoja, leisti į mokslą savo du brolius.

Tolimesnis jos gyvenimas vystėsi darbo ir kūrybinių pastangų žanke. Povilo Višinskio raginama ir noro daugiau išmokyti, sužinoti skatinama, gavusi stipendiją išvyko į Šveicariją, kur klausė pedagogikos, psichologijos ir literatūros paskaitų, mokėsi prancūzų ir vokiečių kalbų. Grįžusi mėgino verstis įsteigdama Vilniuje knygynėlį, mokytojavo ir visą laiką rašė, vertė, aktyviai bendradarbiavo spaudoje

ir dirbo visuomeninį darbą. Tarp kitos periodinės spaudos, rašė ir „Moteryje“.

Būdama jautros širdies, ji labai pergyveno netekusi vieno po kito abiejų brolių, savo ištikimo draugo Povilo Višinskio ir pagaliau motinos. Likusi viena su seserim, apsigyveno Židikuose, kur 1930 metais mirė kaulų vėžiu.

Nežiūrint sunkių gyvenimo sąlygų ir smūgių, Marija iki mirties liko ištikima savo idealams ir siekimams. Įsitikinusi, kad tik per švietimą galima pasiekti geresnį gyvenimą, ji dirbo pedagoginį darbą, rašė ta tema, skaitė paskaitas ir ėmėsi konkretaus darbo globodama ligonius, našlaičius, įsteigdama prieglaudą, auklėdama žmones, keldama juose patriotinius jausmus, skatindama pamėgti mokslą ir darbą, ugdydama juose teisingumą ir pasiaukojimą.

Marija mėgino ne tik tobulinti gyvenimą ir žmogaus buitį, bet siekė pagerinti ir literatūrą, žiūrėdama į ją ne tik kaip į priemonę paskleisti savo idėjas, bet kaip į išmąstytą kūrybą, kuri pati per save turi atnešti skaitytojui džiaugsmą, malonumą, pasitenkinimą. Į realistinę, buitinę lietuvių prozą ji įnešė jausminį elementą, vidinį žmogaus gyvenimą, kuris praturtino mūsų literatūrą, suteikė jai daugiau lyrizmo ir lankstumo, lengvumo. Tai pirmoji lietuvių rašytoja, kurios kūryba tiko daugiau inteligentui, nei kaimo žmogui.

Jos raštuose yra daug autobiografinių bruožų, kurie priduoja autentiškumo jos vaizduojamam laikotarpiui, paryškina lietuviško nacionalizmo judėjimą, jo įtaką bajorijos tarpe, atskleidžia lietuvių tautos naują visuomeninio gyvenimo kryptį. Nors ir apgaubta idealizmo skraiste, persunkta emocijos, neginčijamo talento dėka, jos kūryba liudija to meto lietuvių tautos atbudimą.

Marija tikėjo, kad dorovinis auklėjimas yra tikrasis auklėjimas ir todėl didelį vaidmenį skyrė šeimai, ypač moteriai – motinai, kurios rankos formuoja būsimąjį žmogų.

Pasijutusi esanti lietuvė, ji jautė pareigą tėvynei, stengėsi peržengti luomų skirtumus ir priartėti prie liaudies. Ji rašė:

„... reikia... rašyti lietuviškai, leisti laikraščius reikia stengtis sukurti savo literatūrą... Mūsų tėvai paklydo, pametė savo kalbą – mūsų pareiga atitaisyti jų klaidas.“

Paguodos gyvenime ji jėškojo religijoj, nes tik gilus tikėjimas gali išgelbėti žmogų nuo sumaterialėjimo, nuo dvasinio menkumo ir nusivylimo sunkiose valandose.

Įdomi jos pažiūra į meną, apie kurį ji rašė:

„... tai vidurinio sielos susijaudinimo išreiškimas... Dailės veikale apsidreškia artisto siela. Juo turtingesnė ta siela, tuo aukščiau stovi veikalas“.

Visos jos nuotaikos, pažiūros ir siekimai kilo ne iš fantazijos, bet iš paties gyvenimo, kurį ji ėjo ne teorizuodama, bet konkrečiai dirbdama ir, kiek jos jėgos leido, sėdama gėrio sėklas savo kilniomis, idėjomis, artimui teikiama pagalba ir grožio skleidimu gyvenamose aplinkose.

Ji sąžiningai atidavė gyvenimo duoklę, kurią jai uždėjo jos jautri širdis, įgytas mokslas ir įgimtas talentas. Tuo ji gali būti pavyzdžiu kiekvienai šių laikų moteriai, kuri ne visuomet atlieka savo pareigą ir patogiose gyvenimo sąlygose dažnai užmiršta krikščionišką įstatymą – kas daug turi, daug ir duoda.